

Yurttaşlık

YASAMA

Yasama İlkeleri

Yasama Yetkisinin Genelliği: Yasama organının anayasaya aykırı olmamak koşuluyla dilediği her konuda ve istediği kadar ayrıntılı düzenleme yapmasıdır.

Yasama Yetkisinin Asliliği (İlk El Oluşu): Yasama organının anayasadan aldığı yetkiyle, başka bir kişiye, işleme gereksinim duymaksızın düzenleme yapabilme yetkisidir.

İstisnası: Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve OHAL – Sıkıyönetim dönemi kanun hükmünde kararnamesi.

Yasama Yetkisinin Devredilmezliği: 1982 Anayasası'nın 7 maddesi hükmünce yasama yetkisi Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir. Bu yetki devredilemez.

İstisnası: Olağan dönem kanun hükmünde kararnameleridir. Çünkü bu dönem kanun hükmünde kararnameleri için Bakanlar Kurulu'na bir kanunla yetki verilmesi zorunludur (yetki kanunu).

TBMM'nin Görev ve Yetkileri

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak,
- Bakanlar Kurulu ve bakanları denetlemek,
- Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi vermek,
- Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek,
- Para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek,

- Milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak,
- Genel ve özel af ilanına karar vermek,
- Anayasayı değiştirmek,
- KİT'leri denetlemek,
- Kalkınma planlarını onaylamak,
- Olağanüstü hal ve sıkıyönetim kararını onaylamak.

TBMM Genel Kurulunca Seçilen Görevliler

- Radyo Televizyon Üst Kurulu üyeleri,
- Anayasa Mahkemesi üyeleri (3 üye),
- Kamu Başdenetçisi,
- Sayıştay üyeleri ve başkanı.

Yasama İşlemleri

Kanunlar ve parlamento kararları olmak üzere ikiye ayırarak inceleyelim:

TBMM İşlemleri	
Kanun	Parlamento kararı
“Kanun” başlığı altında Resmi Gazete’de yayımlanır.	“Karar” adıyla Resmi Gazete’de yayımlanır.
Cumhurbaşkanınca onaylanması zorunludur.	Cumhurbaşkanı onayına gönderilmez.
Yargısal denetim yolu açıktır ve Anayasa Mahkemesi’nce denetlenir.	Üç karar dışında anayasa yargısı yolu kapalıdır.

Kanunların Yapılması Süreci

- **Teklif:** Bakanlar Kurulu'nun önerisine “kanun tasarısı”; milletvekillerinin önerisine “kanun teklifi” denir.
- **Başkanlık Divanı:** Kanun tasarı ve teklifleri, gerekçeleri ile birlikte Meclis Başkanlığı'na verilir.
- **Komisyon:** Başkanlık tarafından ilgili komisyonlara havale edilir.

Genel Kurul: Komisyondan Genel Kurul'a gönderilen tasarı ve tekliflerin kabulü için toplantı ve karar yeter sayılarının sağlanması gerekir.

Toplantı yeter sayısı: Üye tam sayısının üçte biri oranında milletvekili, en az 184 vekil.

Karar yeter sayısı: Toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu (basit çoğunluk). Karar yeter sayısı TBMM üye tam sayısının dörtte birinin bir fazlasından eksik olamaz (139 sayısından az olamaz).

UYARI: Özel nitelikli çoğunluk gerektiren iki kanun vardır: Anayasanın değiştirilmesi hakkında kanun ve Af Kanunu. Bu iki kanun dışında kalanlar meclis tarafından basit çoğunlukla karara bağlanır.

- TBMM’de kabul edilen kanun tasarı ve teklifleri, yayımlanmak üzere Cumhurbaşkanlığına gönderilir.
- Cumhurbaşkanı, kanunları on beş gün (15) içinde yayımlar ya da meclise iade eder.
- Cumhurbaşkanı, bir kanunun tamamını uygun bulmasa da kanun metninin tamamını Meclis’e iade etmek zorundadır.
- Cumhurbaşkanının kanunun bir bölümünü uygun bulmayıp geri göndermesi durumunda, TBMM genel kurulunca sadece bu maddeler görüşülebileceği gibi, kanunun tamamı yeniden görüşülüp oylanarak karara bağlanabilir.
- Kanunlar, belirtilen tarihlerde yürürlüğe girerler. Yürürlüğe girme tarihi belirtilmemişse, Resmi Gazete’de yayımlandıktan 45 gün sonra yürürlüğe girerler.

Parlamento Kararları

- İç tüzük değişikliği,
- TBMM üyelerinin düşürülmesi,
- Savaş ilanı,
- Güven oylaması,
- Genel görüşme açılması,
- Meclis araştırması açılması,
- Meclisin tatil edilmesi,
- Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması,
- Başbakan veya bakanların Yüce Divan'a sevkı,
- Cumhurbaşkanı'nın vatana ihanetten suçlandırılması,
- Silahlı kuvvetlerin yurt dışına gönderilmesi,
- Seçimlerin yenilenmesi (TBMM dilerse kanun da çıkarabilir.),
- Meclis başkanının, başkanlık divanı üyelerinin ve komisyon üyelerinin seçilmesi,
- Yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulundurulmasına izin verilmesi.

Parlamento kararları kural olarak Anayasa Mahkemesi denetimine tabi değildir.

Ancak üç parlamento kararı hakkında Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yapılabilir.

- TBMM İç tüzüğü ve iç tüzük değişiklikleri,
- Milletvekili dokunulmazlığının kaldırılması,
- Milletvekilliğinin düşürülmesi kararı.

Özel Nitelikli Kanunlar

Bütçe Kanunu

Bütçe Kanunu, devletin gelecek dönemde gelirlerini ve harcamalarını tahmin eden ve yürütme organına harcamaların yapılması, gelirlerin toplanması konusunda yetki ve izin veren bir kanundur. Bütçe, mali yıl içerisinde yapılacak giderleri ve elde edilecek gelirleri tahmini olarak gösterir. Mali yıl 1 Ocak – 31 Aralık tarihleri arasındaki zamandır.

Kanun	Bütçe Kanunu
Sürekli	Yıllık ve süreli bir kanundur.
Soyut bir düzenlemeye sahiptir.	Somut bir içeriği vardır.
Cumhurbaşkanı geri gönderebilir.	Geri gönderilemeyen tek kanundur.
Kanunun reddedilmesi, hukuki ve siyasi bir sonuç doğurmaz.	Bütçe Kanunu'nun reddedilmesi halinde anayasada açıkça belirtilmese de hükümet düşer.
Özel görüşme kuralı yok.	Özel görüşme usulü vardır; "Görüşmelerde gelir azaltıcı ve gider arttırıcı öneri yapılamaz."
KHK ile değişiklik yapılabilir.	KHK ile değişiklik yapılamaz.
Kanuna ilişkin komisyonlarda milletvekili sayısı dikkate alınır.	Parlamentodan 40 üyenin katılımı ile kurulacağı, 25'inin iktidar, 15 üyenin muhalefet partilerinden geleceği açıkça anayasada belirtilir.
Zamansal düzenleme yok.	Mali yılbaşından 75 gün önce kanun tasarısı meclise sunulmalı, en çok 55 gün Bütçe Komisyonu'nda, en çok 20 gün TBMM Genel Kurulu'nda görüşüleceği belirtilir.

Kesin Hesap Kanunu

Bütçe gelirleri ve giderleri ile ilgili son durumu ortaya koyan ve hükümetin denetimini sağlayan bir araçtır. Uygulanması bitmiş bütçenin hesabının kesinleşmesi kesin hesap kanunu ile olur. Kesin hesap, yürütme organına verilen harcama yetkisinin kanunlara uygun olarak etkin, ekonomik ve verimli şekilde kullanılıp kullanılmadığının parlamentolar tarafından onaylanması anlamına gelir.

Uluslararası Antlaşmaların Onaylanmasının Uygun Bulunması Kanunu

- Uluslararası antlaşmaların onaylanması ve yayımlanması yetkisi cumhurbaşkanına aittir.
- Türk kanunlarında değişiklik yapan her türlü milletlerarası antlaşma, TBMM tarafından bir kanunla uygun bulunmak zorundadır. Cumhurbaşkanının onaylayabilmesi için TBMM'nin ilgili antlaşmayı bir kanunla uygun bulması gerekir.
- Usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir.
- Antlaşmaların anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz.
- 2004 yılında yapılan anayasa değişikliği ile temel hak ve özgürlükler konusunda milletlerarası antlaşma hükümlerine kanun karşısında üstünlük tanınmıştır. Temel haklar ve hürriyetler konusunda bir kanun ile milletlerarası antlaşma arasında bir çatışma olursa milletlerarası antlaşma hükümleri uygulanır.

Genel ve Özel Af İlanı

- TBMM üye tam sayısının 3/5'i (en az 330) ile af kanunu çıkartılır.
- Af Kanunu; suçu ve cezayı tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırıyorsa Genel Af olarak adlandırılır. Buna karşılık yalnızca cezayı ortadan kaldırıyor veya azaltıyorsa Özel Af Kanunu olarak değerlendirilir.
- 1982 Anayasası'nda belirtildiği üzere orman suçlarına münhasıran genel ve özel af çıkarılamaz.

Para Basılması Hakkındaki Kanun

- TBMM, para basılmasına kanun ile karar verir.
- Banknot paralar Merkez Bankası'nca, madeni paralar Hazine Müsteşarlığı'na bağlı Darphane Genel Müdürlüğü tarafından basılır.

Anayasanın Değiştirilmesi Süreci

Teklif: Anayasanın değiştirilmesi TBMM üye tam sayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Bakanlar Kurulu bu konuda kanun tasarısı hazırlayamaz.

Görüşme: Anayasa değişiklik teklifleri Genel Kurul'da iki kez görüşülür. İkinci görüşmeye, birinci görüşmenin bitiminden kırk sekiz saat geçmeden başlanmaz. (Serinleme süresi)

Karar: Anayasada, üye tam sayısının beşte üçü ve üçte ikisi olmak üzere iki değişik karar yeter sayısı öngörölmüşdür. Ancak, minimum kabul yeter sayısı, tam sayının beşte üçüdür. Anayasa değişikliği oylamalarında, gizli oylama yapılır.

Onay: Anayasa değişikliklerini onaylama yetkisi cumhurbaşkanı ile halk arasında paylaştırılmışdır. Ancak karar çoğunluğunun beşte üç ya da üçte iki oluşuna göre izlenecek yollar farklıdır.

- Eğer kabul sayısı Meclis üye tam sayısının beşte üçü ile üçte ikisi arasındaki bir çoğunluk ise (330 – 366), cumhurbaşkanı bu teklifi halk oyuna sunmak zorundadır. (**zorlaştırmacı veto – zorunlu referandum**)
- Eğer kabul sayısı Meclis üye tam sayısının en az üçte iki çoğunluğu ise (367+), cumhurbaşkanı bu teklifi onaylayabilir ya da halkoyuna sunabilir. (**geciktirici veto – ihtiyari veto**)
- Anayasa değişiklikleri kanunlar gibi Resmi Gazete’de yayımlanırlar.
- Anayasa değişikliği hakkındaki kanunun Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak **60. günü** izleyen ilk pazar günü halk oylaması yapılır. Yüksek Seçim Kurulu referandum sürecini hazırlar, yönetir ve denetler.
- Halk oyuna sunulan anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halk oylamasında kullanılan **geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu** olması gerekir.
- TBMM, anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu kanunun halk oylamasına sunulması halinde, anayasanın değiştirilen hükümlerinden hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Anayasa Değişikliğinin Denetimi

- Anayasa Mahkemesi, anayasa değişikliklerini ancak şekil bakımından denetleyebilir, esas bakımından denetleyemez (1971 anayasa değişikliği).
- Şekil bakımından denetim, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır.
- Anayasa değişikliklerinin şekil bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açma yetkisi cumhurbaşkanı ve TBMM üye tam sayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere tanınmıştır.
- Dava süresi, kanunun Resmi Gazete'de yayımlanma tarihinden itibaren on gündür.
- İptal davasına Anayasa Mahkemesi'nde Genel Kurulca bakılır. Anayasa değişikliği hakkında kanunun iptaline karar verilebilmesi için **toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu** şarttır. (2010 anayasa değişikliği)

Seçimler: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin KuruluŖu

Genel seçim

- lke genelinde yapılan ve milletvekillerinin deėiŖtiėi seçimlerdir.
- Anayasaya göre TBMM genel seçimleri kural olarak dört yılda bir yapılır.
- Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.
- Yenilenmesine karar verilen Meclis'in yetkileri, yeni Meclis'in seçilmesine kadar sürer.

Seçimlerin Geriye Bırakılması (Seçimlerin Ertelenmesi): Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılması olanaksız hale gelirse TBMM, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Seçimlerin Yenilenmesi (Erken Seçim): Yasama dönemi sona ermeden önce yapılan genel seçimlerdir.

Erken seçimler iki şekilde yapılabilir:

1. TBMM'nin Erken Seçim Kararı Alması: Normal süresinden önce TBMM tarafından seçimlerin yenilenmesi kararı üzerine yapılan seçimlerdir. Bu durumda, meclis genel seçimlerin yapılacağı tarihi de belirler.

2. TBMM Seçimlerinin Cumhurbaşkanıca Yenilenmesi: Anayasada belirtilen şartlar altında cumhurbaşkanı da seçimlerin yenilenmesi kararı alabilir.

Cumhurbaşkanının Seçimleri Yenileme Kararı

- Yeni seçilen mecliste, Başkanlık Divanı seçiminden 45 gün içinde hükümetin kurulamaması,
- Başbakanın istifası üzerine 45 gün içinde yeni hükümetin kurulamaması,
- Yeni kurulan hükümetin göreve başlama sırasında güvenoyu alamaması üzerine, izleyen 45 gün içinde yeni hükümet kurulamaması ya da kurulduğu halde güvenoyu alamaması,
- Hükümetin güven isteminin reddedilmesi üzerine 45 gün içinde yeni hükümetin kurulamaması ya da kurulduğu halde güvenoyu alamaması,
- Hükümetin gensoru sonucu güvensizlik oyuyla düşürülmesi üzerine, 45 gün içinde yeni bir hükümet kurulamaması ya da kurulduğu halde güvenoyu alamaması,

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi durumunda, bu kararın verildiği günden sonra gelen **doksanıncı günü (90)** takip eden ilk pazar günü genel seçim yapılır.

Ara Seçim: Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde belli kurallar ölçüsünde yapılan seçimlerdir.

- Ara seçimler ülkenin tamamında değil, sadece o an boş bulunan vekillerin seçim bölgelerinde yapılır.
- Ara seçim, yasama döneminde bir defa yapılır.
- Genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez ve seçimlere bir yıl kala, ara seçim yapılamaz.

İstisna 1: Boşalan üyeliklerin sayısı üye tam sayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin **üç ay (3)** içinde yapılmasına karar verilir. Ancak, bu durumda genel seçimlere bir yıl kala ara seçim yapılamaz.

İstisna 2: Bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden **doksan günden (90)** sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılır. Genel seçimlere bir yıl kalsa dahi seçim yapılır.

Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi

- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.
- Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulu'nundur.
- Yüksek Seçim Kurulu'nun kararları aleyhine başka bir merciye başvurulamaz, kararları kesindir.
- Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurulları'nca kendi üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir.
- Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Milletvekili Seçilme Yeterliliği

- Türk vatandaşı olmak,
 - 25 yaşını doldurmuş olmak,
 - En az ilkokul mezunu olmak,
 - Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmış olmak,
 - Kısıtlı olmamak,
 - Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,
- Ağır hapis cezasına hüküm giymemiş olmak,
 - Taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar;
 - Zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla,
 - Kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma,
 - Terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

1982 Anayasası'na göre aşağıda sayılan kamu görevlileri istifa etmedikçe milletvekilliğe aday olamazlar.

- Hâkimler ve savcılar,
- Yüksek yargı organları mensupları,
- Yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları,
- Yükseköğretim Kurulu üyeleri,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri,
- Silahlı Kuvvetler mensupları.

Milletvekillerinin Hukuki Statüsü

Milletin Temsili İlkesi: Anayasa'nın 80. maddesine göre "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün milleti temsil ederler. Bu ilkeye göre, milletvekilleri yasama dönemi içerisinde azledilemezler ve seçmenler milletvekillerine hukuken bağlayıcı direktifler veremezler."

Yasama Bağdaşmazlığı – Milletvekilliği ile Bağdaşmayan İşler

Yasama Bağdaşmazlığı: Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,

- Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda görev alamazlar.
- Özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıflarında,
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Yasama Uyumsuzluğu

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri,

- Yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler.
- Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulu'nca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclis'in kararına bağlıdır.

Parlamente Muafiyetler – Yasama Bağışıklıkları

Yasama Sorumsuzluğu (Mutlak Dokunulmazlık)

- “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Meclis’te ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanı’nın teklifi üzerine Meclis tarafından başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.”
- Yasama sorumsuzluğu mutlakdır, hukuk davaları ve ceza davalarına karşı vekili korur. Ancak sözlerinden dolayı milletvekiline disiplin cezası verilmesini engellemez.
- Yasama sorumsuzluğu kalıcı ve sürekli. Milletvekilliği sona erdikten sonra da sorumsuzluk devam eder. Meclis dışından atanan bakanlar da yasama sorumsuzluğundan faydalanırlar.
- Parlamentoda oylama yapılarak vekilin yasama sorumsuzluğu kaldırılamaz.

Yasama Dokunulmazlığı (Nispi Dokunulmazlık)

- Milletvekilleri hakkında suç işledikleri iddiası varsa, Meclis'in kararı olmaksızın vekillerin tutulamaması, sorguya çekilememesi, tutuklanamaması ve yargılanamamasıdır.
- Vekil olmayan bakanlar yasama dokunulmazlığından yararlanırlar.
- Yasama dokunulmazlığı mutlak değildir ve yalnızca kamu (ceza) davalarına karşı koruma sağlar.
- Yasama dokunulmazlığı geçicidir ve milletvekillik süresince etkisini korur. Ancak TBMM, yasama dönemi içerisinde vekillerin dokunulmazlığını kaldırabilir.
- Dokunulmazlığın kaldırılması için özel bir çoğunluğa gerek yoktur. (Basit çoğunluk)

- Dokunulmazlığın kaldırılması kararına karşı ilgili milletvekili ya da başka herhangi bir milletvekili, kararın alındığı tarihten başlayarak **yedi gün (7)** içinde iptal istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. Anayasa Mahkemesi bu başvuruyu **on beş gün (15)** içinde karara bağlamak zorundadır.
- “Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali” ve “seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla anayasanın 14. maddesindeki durumlar” yasama dokunulmazlığı kapsamı dışındadır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zaman aşımı işlemez.
- Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclis'in yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

Milletvekilliğinin Düşmesi – Düşürülmesi

a) Oylama yapılarak vekilliğin düşürülmesi: İtiraz yolu açıktır. (7 gün içinde bir milletvekili karara itiraz edebilir, Anayasa Mahkemesi yapılan itirazı on beş gün (15) içinde karara bağlar.)

- İstifa eden milletvekilinin vekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu, TBMM tarafından kararlaştırılır. Bu karar için basit çoğunluk yeterlidir, özel bir oylama çoğunluğu aranmaz.
- Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir. Bu karar basit çoğunluk ile alınır.
- Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanı'nca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurul'ca üye tam sayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

b) Mahkeme kararı ile vekilliğin düşmesi: İtiraz yolu kapalıdır.

- Seçilmeye engel bir suç ve cezadan kesin hüküm giyme (ceza yargılaması)
- Medeni hakların kullanılmasının kısıtlanması (hukuk yargılaması)

Kesin mahkeme kararının Genel Kurul'a bildirilmesiyle olur. Bu durumda vekilliğin sona ermesi için TBMM kararına gerek yoktur.

c) Vekilliğin kendiliğinden sona ermesi: Vekilin ölümü veya cumhurbaşkanı seçilmesi.

TBMM'nin İç Yapısı

A. Başkanlık Divanı

Meclis çalışmalarını yürütmek üzere bir Başkanlık Divanı oluşturulur.

- Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip Üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.
- TBMM Başkanlık Divanı için bir yasama döneminde iki kez seçim yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise ilgili yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Meclis Başkanlığı Seçim Usulü

- Başkan adayları, meclis üyeleri içinden, meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde Başkanlık Divanı'na bildirilir.
- Siyasi parti grupları başkanlık için aday gösteremezler.
- Başkanlık seçimleri gizli oylama ile yapılır.
- İlk iki oylamada üye tam sayısının üçte iki (367) ve üçüncü oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu (276) aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluğun sağlanamaması durumunda, bu oylamada en çok oyu alan iki aday için dördüncü oylama yapılır ve bu oylamada en fazla oy alan üye TBMM Başkanı seçilmiş olur.
- Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, **beş gün (5)** içinde tamamlanır.

- TBMM Başkanı ve Başkanvekilleri üyesi oldukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine, görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis araştırmalarına katılamazlar.
- Başkan ve oturumu yöneten başkanvekili oy kullanamazlar. Vekil kökenli olmayan bakanlar da meclis çalışmalarında oy kullanamazlar.

TBMM Başkanının Görevleri

- Meclis'i temsil etmek,
- Meclis toplantılarına başkanlık etmek,
- Meclis'in kolluk, mali ve yönetim hizmetlerini yürütmek,
- Cumhurbaşkanı'na vekalet etmek,
- Danışma Kurulu'na başkanlık etmek,
- Tatil veya ara verme sırasında doğrudan veya milletvekillerinin beşte birinin yazılı istemi üzerine Meclis'i toplantıya çağırmak,
- Cumhurbaşkanınca seçimlerin yenilenmesi durumunda oluşturulan Geçici Bakanlar Kurulu'na siyasi parti gruplarından alınacak üye sayısını tespit etmek,
- Seçimlerin yenilenmesi şartları doğduğunda, cumhurbaşkanının talebi doğrultusunda bu konuda görüş bildirmek.

B. Siyasi Parti Grupları

Siyasi partiler, meclis çalışmalarına en az yirmi üyeden meydana gelen siyasi parti grupları aracılığıyla katılırlar. Parti gruplarında alınan kararlar sayesinde, partili vekillerin ortak hareket etmesi sağlanır. Başkanlık Divanı ve komisyonlara aktif katılım grup hukuku üzerinden gerçekleşir.

- Üye sayıları oranında Meclis Başkanlık Divanı'na katılırlar.
- Gensoru önergesi verebilirler.
- Genel görüşme talebinde bulunabilirler.
- Meclis araştırması açılmasını isteyebilirler.
- Kapalı oturum yapılmasını isteyebilirler.
- Cumhurbaşkanınca seçimlerin yenilenmesi durumunda oluşturulacak Geçici Bakanlar Kurulu'na siyasi parti gruplarından oranlarına göre üye alınır.
- İktidar ve ana muhalefet parti gruplarına, Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açma yetkisi verilmiştir.

Siyasi Parti Gruplarına Getirilen Yasaklar

- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması,
- Meclis soruşturması konularında görüşme yapma ve bağlayıcı grup kararı alma,
- Meclis Başkanlığı için aday gösterme.

C. Komisyonlar

TBMM’de Anayasa Komisyonu, Milli Savunma Komisyonu, Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu gibi belli ihtisas (uzmanlık) alanlarında kurulmuş komisyonlar bulunmaktadır (17 komisyon).

- “Meclis Araştırma Komisyonu”, “Meclis Soruşturma Komisyonu”, “Karma Komisyon” adıyla üç geçici komisyon bulunur.
- Komisyonlarda siyasi parti gruplarından gelen ve seçilen vekiller faaliyet yürütürler.
- Komisyon seçimleri bir yasama döneminde iki kez yapılır. İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır.
- Kanun tasarı ve teklifleri Genel Kurul’da görüşülüp oylanmadan önce ilgili komisyonlarda görüşülür. Komisyonlar, kendilerine havale edilen kanun tasarı ve tekliflerini aynen veya değiştirerek kabul edebilirler veya reddedebilirler.

TBMM'nin Çalışma Düzeni

İç Tüzük: Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı iç tüzük hükümlerine göre yürütür. (yöntemsel bağımsızlık ilkesi)

Yasama Dönemi: İki milletvekili genel seçimi arasındaki süredir. Kural olarak dört yıldır.

Yasama Yılı: 1 Ekim'den başlayıp, 30 Eylül'de sona eren zaman dilimidir.

Birleşim: Genel kurulun belli bir gününde açılan toplantısıdır.

Oturum: Bir birleşimin ara ile bölünen kısımlarına verilen addır.

Görüşmelerin Açıklığı ve Yayınlanması:

- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'ndaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, iç tüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.
- Meclis'teki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanı'nın teklifi üzerine Meclis tarafından başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

Kendiliğinden Toplanma: Anayasaya göre TBMM her yıl ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Buna göre Meclis'in toplanması için herhangi bir davete veya çağrıya gerek yoktur.

Tatil: TBMM çalışmalarının belli bir süre ertelenmesidir. Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapar. Bu tatil kural olarak temmuz, ağustos ve eylül aylarında olur.

Ara Verme: Meclis'in üç aylık tatilinin dışında, Meclis karar alarak çalışmalarına daha kısa süreli aralar verebilir. İç tüzüğe göre, ara verme, Meclis'in on beş günü geçmemek üzere çalışmalarını ertelemesidir. Meclis'in karar alma sayısı hakkında herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

Olağanüstü Toplantı: TBMM'nin tatilde veya ara verdiği zamanlarda toplanmasıdır. Meclis'in olağanüstü toplantı çağrısı doğrudan Cumhurbaşkanınca veya Bakanlar Kurulu'nun talebi üzerine Cumhurbaşkanınca yapılır. Meclis Başkanı doğrudan veya TBMM üye tam sayısının beşte birinin başvurusu ile meclisi olağanüstü toplantıya çağırabilir.

Oylama Usulleri: Anayasada, kanunlar ve TBMM iç tüzüğünde aksi bir durumu belirtilmeyen bütün konularda kural olarak işaretle oylama usulü kullanılır.

İşaretle Oy: TBMM üyelerinin el kaldırarak oy vermesidir. Tereddüt halinde, oylama üyelerin ayağa kalkmasıyla yapılır.

Açık Oy: Üzerinde milletvekillerinin ad ve soyadlarıyla seçim çevrelerinin yazılı olduğu oy pusulalarının kutuya atılması veya elektronik oylama mekanizmasının çalıştırılması yahut ad cetvelinin okunması üzerine adı okunan vekilin ayağa kalkarak “kabul”, “çekimser” veya “ret” kelimelerinden birini yüksek sesle söylemesi ve böylece açıkladığı oyun katip üyelerce kaydedilmesidir.

Gizli Oy: Üzerinde hiçbir işaret bulunmayan pulların kürsüden kutuya atılması ile olur. Beyaz pul olumlu, yeşil pul çekimser, kırmızı pul ise olumsuz oy anlamına gelir.

Gizli Oylamanın Zorunlu Olduğu Haller

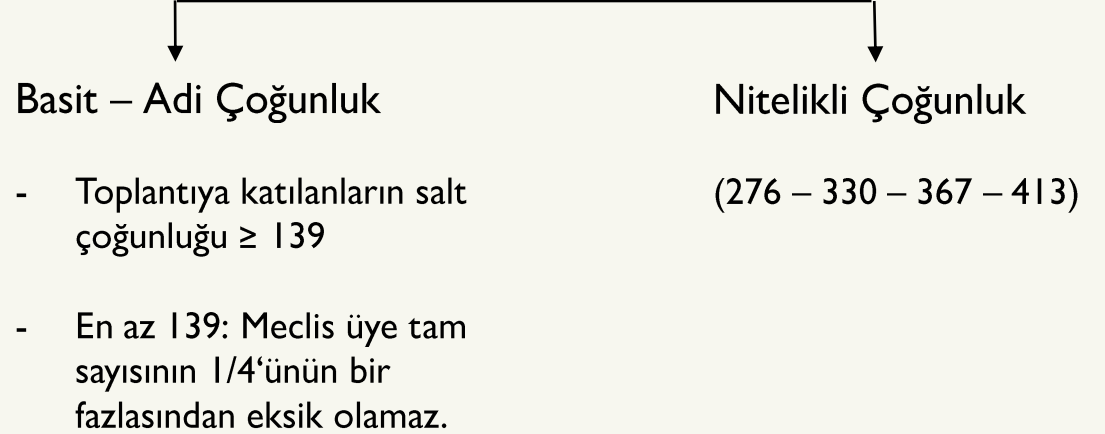
- Anayasa değişikliğinin karara bağlanması,
- TBMM Başkanı seçimi,
- Kamu Başdenetçisi seçimi,
- Anayasa Mahkemesi'ne TBMM kontenjanından seçilecek üyelerin seçimi,
- Meclis soruşturması açılması isteminin oylanması,
- Meclis soruşturması sonucunda Yüce Divan'a sevk oylaması,
- Milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya kamu hizmeti sürdürmekte ısrar eden üyenin vekilliğinin düşürülmesi.

Toplantı ve Karar Yeter Sayıları

Toplantı Yeter Sayısı

- TBMM üye tam sayısının 1/3 çoğunluğu (184 milletvekili – 2007 anayasa değişikliği)

Karar Yeter Sayıları

Nitelikli Çoğunluk

Üye tam sayısının
3/4'ü

- Cumhurbaşkanının vatana ihanet suçlaması (Yüce Divan'a Sevk)

Üye tam sayısının 2/3'ü (367)

- Meclis Başkanının ilk iki turda seçimi
- Kamu Başdenetçisi ilk iki turda
- Anayasa Mahkemesi'nin 3 üyesinin seçimi (sadece ilk turda)

Üye tam sayısının
3/5'i (330)

- Anayasa değişikliği kabulü
- Genel ve özel af ilanı

Üye tam sayısının salt
çoğunluğu (276)

- Anayasa Mahkemesi üye seçimi (2. tur)
- Meclis Başkanı seçimi (3.tur)
- Kamu Başdenetçisi seçimi (3.tur)
- Devamsızlık nedeniyle milletvekili düşürülmesi
- Gensoru sonucu oylama
- Meclis soruşturması sonucu güven oylaması
- Görev sırasında güven oylaması

TBMM'nin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları

Soru: Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.

Genel Görüşme: Toplum ve devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun, TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmesidir. En az 20 vekilin önergesi üzerine TBMM Genel Kurulu'nun kabulü üzerine genel görüşme yapılabilir.

Meclis Araştırması: Belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir. En az 20 vekilin önergesi üzerine TBMM Genel Kurulu'nun kabulü üzerine meclis araştırması yapılabilir. Devlet sırları, ticari sırlar meclis araştırmasına konu edilemez.

Yukarıda sayılmış usuller bilgi edinme amaçlıdır. Bakanlar Kurulu ve üyeleri hakkında doğrudan bir oylama yapılarak görevlerine son verme yönünde etkisi olmayan araçlardır.

Gensoru

Bakanların ve Bakanlar Kurulu'nun siyasi sorumluluğunu denetlemeye yönelik bir denetim aracıdır.

- En az 20 milletvekili ya da bir siyasi parti grubu tarafından gensoru önergesi verilir.
- Önerge 3 gün içinde basılarak üyelere dağıtılır.
- Dağıtılmasından itibaren 10 gün içinde gündeme alınması görüşülür (serinleme süresi).

- Gündeme almadan başlayarak 2 gün geçmedikçe ve 7 günü aşmamak üzere görüşme yapılır (serinleme süresi).
- 1 tam gün geçmedikçe güven oylamasına geçilemez (serinleme süresi).
- Güven oylamasında sadece güvensizlik oyları sayılır.
- Bakanlar Kurulu ya da bakan ancak en az 276 vekilin güvensizlik oyu ile düşürülebilir.
- Gensoru sonucunda bir bakanın düşürülmesi halinde yerine 15 gün içinde atama yapılır.

Meclis Soruşturması

Meclis soruşturması, başbakan ve bakanların görevleri ile ilgili suçları ile ilgili işletilebilen denetim yoludur. Bu denetim yolu bakanlar ve başbakanın cezai sorumluluğuna yöneliktir.

- Ceza soruşturması söz konusu olduğu için Bakanlar Kurulu değil bakanlar hakkında verilebilir.
- En az TBMM üye tam sayısının 1/10'u (55 vekil) soruşturma önergesi verir.
- Önerge en geç 1 ay içinde görüşülür ve gizli oyla karara bağlanır.
- Önergenin kabulü halinde 15 kişilik soruşturma komisyonu kurulur.
- Komisyon 2 ay içinde raporunu meclise sunar, gerekirse 2 ay daha komisyon çalışmaları uzatılabilir.

- Raporun TBMM Başkanlığı'na verilmesinden itibaren 10 gün içinde dağıtılması gerekir.
- Raporun dağıtılmasından itibaren 10 gün içinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülür.
- TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğunun gizli oyu ile bakan ya da başbakanın yargılanmak üzere Yüce Divan'a sevkine karar verilebilir.
- Bir bakanın Yüce Divan'a sevk edilmesi halinde bakanlığı düşürülmüş olur.
- Başbakan Yüce Divan'a sevk edilirse hükümet istifa etmiş sayılır.